

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

57. De recto vsu Similitudinis & varia eius tractatione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

propositionem colligendam solent; vt

Sen. epi. 51.

Effeminat animos amœnitas nimia: nec dubiè aliquid ad corrumpendum vigorem potest regio. Quamlibet viam patiuntur iumenta, quorum durata in aspero vngula est. In molli palustrique pascuo saginata, cito subteruntur, & fortior miles ex contagioso venit; segnis est vrbanus, & verna. Nullum laborem recusant manus, quæ ad arma ab aratro transferuntur; in primo deficit puluere ille vnctus, & nitidus.

Quorum tot similia tam acurè vibrata? nisi illud colligat: *senior loci disciplina firmat ingenium.*

Inductio igitur, vt vides, à parabola, & exemplis non differt, nisi quòd illa vno duntaxat claudi, hæc non nisi multis similibus perfici, comprehendique potest. Alioqui parabolas tum naturales, tum morales, & omnis generis exempla complectitur.

Hæc ad confirmandam resurrectionem ex natura ducta sunt.

Tert. Apol. 6148.

Lux quotidie interfecta resplendet, & tenebræ pari vice decedendo succedunt. Sydera defuncta viuescunt, tempora vbi finiuntur incipiunt, fructus consummantur, & redeunt. Certè, semina non nisi corrupta, & dissoluta, fecundius surgunt. Omnia pereundo seruatur, omnia de interitu reformantur.

Pulcherrima inductio per vngulas. Tertul in Apol. c. 12.

Hæc quæ sequitur, artificiosè per *vngulas* collecta, in qua ostendit omnia, quæ in Christianos exercentur supplicia, in idola ab ipsis Ethnicis vsurpari, *Crucibus, & stipitibus impositis Christianos*, quod simulachrum non prius argilla deformat, Crucis, & stipiti superstructa? In patibulo primum corpus Dei vestri dedicatur. Vngulis deraditis latera Christianorum; At in Deos vestros per omnia membra validius incumbat ascia, & runcina, & scobina. Ceruices ponimus; ante plumbum, & glutinum, & gomphos, sine capite sunt Dij vestri. Ad bestias impellimur, certè quas, Libero, & Cybelæ, & Cælesti applicatis. Ignibus vrimum, hoc & illi à prima quidem massa. In metalla damnatur: inde censentur Dij vestri. In insulas relegamur: solet & in insula aliquis Deus vester, aut nasci, aut mori. Concludit tandem, si per hæc constat diuinitas aliqua; ergo cum qui puniuntur, consecrantur, & numina erunt dicenda supplicia.

D. Aug.

Aliæ sunt morales, & valde populares, qualis est ista D. Augustini.

Longam cœnam malam nemo vult habere, nec ferre. Longam vitam malam penè omnes volunt habere, vtique, si grande est quod viuimus; bonum sit omnium grande. Quid enim vis malè, dic mihi? puto nihil in omnibus actionibus, cogitationibus, cupiditatibus, nihil malè vis, terram malam non vis, legem malam non vis vtique, sed bonam; bonam arborem vis, equum bonum, seruum bonum, amicum bonum, filium bonum, vxorè bonam. Et quid hæc magna, quoniam quidem ipsam vestem malam non vis habere, sed bonam. Postremò caligam non vis habere nisi bonam. Aut da mihi aliquid te velle, quod malum est, solam animam vis habere malam. Quid te offendisti? quid de te tu ipse meruisti, non vis esse malum, nisi te solum?

Ex eo vult concludere, eum bonum esse oportere, qui omnia bona appetit.

Planè ista, quæ contortius vibrantur, multum habent *rogationis*, & ad probandum quidpiam efficacissimæ sunt. Quæ longius trahuntur, in rebus præcipuè notis, & communibus, tædio sunt obnoxia.

Frequentes sunt apud Ciceronem, & Demosthenè exemplorum inductiones, in quibus hæc temperies seruanda est, vt si fuerint nota, & communia, quam celerimè iudicatis aliquando solis nominibus expediantur: sin habent aliquid melioris notæ, trahenda erunt longiusculè, quod tamen sine aurium satietate fieri velim. Vide quibus acuminibus ista vibretur apud Senecam, pro sepeliendo sui homicida.

Omnibus natura sepulturam dedit. Naufragos idem fluctus, qui expulit, sepelit; suffixorum corpora crucibus in sepulturam suam deflunt. Eos qui viui vruntur, pœna funerat. Irascere interfectori, sed miserere interfecti.

De rectoru su similitudinè, & varia eius tractatione.

CAPVT LVII.

Primò cauendum est, ne similitum grata, quæ solet esse popularibus præsertim auribus, illecebra, in nimiam fecunditatem luxuriet.

Vidi ego aliquas huius temporis scriptorum orationes refertas similibus tam crebris, vt imagines ipsæ impedimento essent, quominus res discerni mentis oculis, atque inter-

nosci

Festina inductio & qua multa habet in se, aut in aliis.

Sen. cont. 1.3. c. 4.

Vitanda similitum luxuriet.

nosci possent. Quod certe vitium omnino pu-
erile est, & a gravitate orationis longe dis-
iunctum, est enim in demonstratio genere
ferri solet liberiore cultu compta dicendi vis,
& ratio, nunquam tamen centones similitu-
dinum, iustarum orationum loco numerari
velim: prudentis est manum de tabula præ-
clarè, & loco ponere, nec in rebus etiam pul-
chris, florentibus, & lætis, fatali quadã inge-
nij redundantis lasciivia modum excedere.

Secundò, cum varia sint genera similitudi-
num, & ex varijs desumantur rebus: prudentis
erit Oratoris diligenter inspicere, quid cui-
usque aures ferant, aut stomachus patiatur.
Num enim ridiculum est apud plebeios, &
crassioris ingenij homines, similitudines ex
reconditis disciplinis accersere, vt in eo ip-
so, quo faciem perspicuitatis contendis accen-
dere, maiores tenebras offundas.

Hac in re exemplum præbuerunt magni,
& spectabiles viri, qui cum apud plebem age-
rent, familiaria quæque, quasi præmansos ad-
huc infantibus cibos, in medium attulerunt.
Vbi verò apud eruditos viros est sermo, licet
exquisitionibus inuentis pascere, & ijs simili-
tudinibus, quæ variam sapiant eruditionem, quam-
quam parcè semper, & sobriè, vt rerum, loco-
rum, temporumque ratio præscribit, vturpan-
da.

Tertio prospiciendum est, ne dum subli-
miores quærimus similitudines, quibus deli-
catas aures pascamus in terras, violentas, &
frigiditas incidamus. Quod plerisque tamè ni-
mis familiare est. Alij enim quamuis rem mo-
dicam, aut certè medicorem tractent, conti-
nuò magnarum rerum, quas illi comparent,
expromunt imagines, & pumilionem per
Gigantis colossum, non sine risu exprimunt.
Non secus, ac si quis in Homeri Batrachomy-
omachizantam, cui pro clypeo folium, pro
lancea sit iunex, cum Pallade Ægidis terro-
ribus cincta, & hastam, instar fulminis quat-
ente comparet.

Hæc prorsus ridicula sunt, nec tolerabili-
ora, quæ nugator sophista in Hocratem effu-
dit, cum quippe cum Agamemnone com-
parabat, quod, vt hic intra decennium Troiã
expugnasset, sic ille decennial labore panegy-
ricam quandam orationem consummasset.
Præclara comparatio Imperatoris cum So-
phista, orationis cum verbo, euerfionis cum
perfectione!

Quid qui capillos Stratonices Reginae ra-

ros, & fœdos, cum delicatissimis hyacinthi
floribus contulit, addito etiam Homeri ver-
sus.

Οὐλας ἤνε κόμης βακινθίων ἀνδρῶν
μίλιε.

Lucia in
imaginibus.

An is tandem contra eloquentiam, an po-
tius contra veritatem grauissimè peccauit?

Excidunt pleraque similia, partim adlato-
ribus, partim etiam adolescentibus, qui mag-
ni sunt hyperbolarum amatores.

Quartò, contrarium etiam nonnunquam
vitium accedit, cum quæ sua natura magna
sunt, minutulis quibusdam similitudinibus
deteruntur: quo in genere peccasse animad-
uertitur a Longino poeta, qui tonitrua
cum tubarum clangoribus nimis demissè
comparauit, quanquam cum aliquo ad-
iuncto per proportionem dictum tolera-
bilius videretur, vt cum Tryphiodorus toni-
tru, non tubam simpliciter dixit, sed tubam
cælestem, ὑραίνω σαλπύγγα: cum quo si-
militer Nonnus.

Βρονταῖσι πατέρησι Διὸς μυχῆσ' αὐτοῦ σάλ-
πιγγε.

Non sunt
admittenda:
minutia ad
ampla quæ-
dam signifi-
canda.

Nonni.
Dion. l. 44.

Occurrunt etiam nonnunquam non modò
renues, sed etiam ridiculæ, & sordidæ, quib-
us profus abstinendum est, nisi forte quis
ad facetias, & risum componat orationem,
aut ingenuam morum simplicitatem, qua-
lis est in rusticis, efformare velit. Tale
est illud in poemate quodam Gallico de
rustico homine, qui foro, & tabularijs an-
tea inuisis, cum fortè plenissimum illum
confessum Senatus, Patrumque purpu-
ratorum cœtum contemplatus esset, Cu-
riam cum agro cepis confiso comparauit: ho-
mo animæ candidissimæ, nec dissimilis illi,
quem Dion in Venatore proprijs depingit
coloribus.

Quæ verò sordidæ aliquid habent scurril-
litatis, potius Atellanarum exordia, quam
Oratoris gravitatem decent.

Nec placent etiam apud graues personas,
quæ ex sordidis, & contemptis artibus allū-
muntur, quod eloquentiæ dignitatem
deterere non mediocriter possunt: At in
rebus diuinis prudenter admodum ince-
dendum est, nec temerè quælibet similitudi-
nes sunt arripiendæ quibus res sacras com-
paremus. Quamuis enim sua natura om-
nem rerum inferiorum præstantiam exce-
dant, non est tamen vitium, quando fieri
aliter.

Dion. in
Venatore.
Cmendum
à scurrili-
bus, & sordidis.

In diuinis
profanariis
historiarum
maximè
aliter.

Similitudi-
nes audito-
ribus ac
commodan-
do.

Vitiosa sita
similitudi-
nes hyper-
bolica.

verò fabu-
larum simi-
litudines
declinanda.

Justin.
Mart. Apo-
log. 2. p. 157
ad Rob.
Stephani.

aliter non potest, ex ijs rebus, quæ in sensus nostros cadunt, elicere similitudines, modò illud accommodare, & circumspicere fiat. Nolim enim, quod plerique præposterè admodum faciunt, poetarum fabulas ad fidei nostræ mysteria transferre. Eternam patris sapientiam cum Minerua conferre; Virginem Mariam, cum Danae auri cælestis rore facta; Castores, ex oui testa emergentes, cum Christo nascente. Naturam humanam Sospitatoris nostri beneficio in plenam libertatem assertam, cum Andromeda à Perseò liberata: quæ omnia, ut ait Iustinus Martyr. Dæmon, sacrorum simia, in peruersum imitamentum excogitavit, ut Christianæ religioni illuderet, Ethnicos homines infinitis superstitionibus irretiret.

Τότων μὲν τ' προφητικῶν λόγων ἀξίον
ἔστι, οἱ δὲ μοῖρες,

Διονύσιον μὲν ἔρασαν γεγονῆται ὑὸν τῶ
Διός,

&c. quæ copiosis verbis prosequitur.

Neque verò tantum in diuinis, sed in grauium etiam personarum laude prospiciendū est, ne qua vilis, aut ambigua similitudo irrepat, quæ in alios sensus facile torqueri possit, ab ijs, qui omnia in peiorem partem interpretantur.

Varia tra-
ctatio simi-
litudinis
Arist. lib.
3. c. 16.

Quod verò ad tractationem similitudinis attinet, varijs fieri solet modis. Primus est, cum nulla intercedit similitudinis nota, quæuis re ipsa sit similitudo; ut cum dicimus; Scutum est Maris Phiala, arcus fistula sine chordis, ita, equus indomitus: hæc enim similitudinis habent; non naturæ rationem, licet per similitudinem minimè efforantur.

Secundus est, cum nota similitudinis apponitur, sed tamen similitudo concisè sine vlla partium deductione, in vnum membrum contrahitur. Quo in genere pleræque sunt similitudines proverbiales, & acutæ, quales sunt istæ:

Arist. l. 3. c.
2.

Populus Atheniensis similis est Nauclero robusto, & surdastro Demosthenes.

Samij similes sunt infantibus, cibum quidem sumunt, sed stentes.

Oratores Athenienses similes sunt nutricibus, quæ cibos deglutiant, & infantium ora salua perungunt. Democrates.

Cephalodorus thuri similis est, dum perit, oblectat. Antisthenes.

Demosthenes, tibijs similis est, quibus si

collum demas, reliquum erit inutile. Aristoteles.

Hipponax similis est vespa, non magnum quidem murmur excitat, sed acriter pungit, Dio Pruseus.

Plena sunt istæ similitudines gratiæ, & festiuitatis.

Tertius modus est, cum similitudo suis partibus, hoc est, propositione, & adpositi constat, sed illæ non ad eò fusè explicantur: qualis est ista.

Ut ignis in aquam contactus continuò extinguitur, & refrigeratur; sic referuens falsum crimen, in purissimam, ac castissimam vitam collatum, statim concidit.

Ibi sunt tria, quæ sibi respondent: ignis, crimen, aqua: vita, refrigerari, excidere.

Quartus modus explicatissimus est, cum non modò similitudo suis constat partibus, sed illæ fusæ, æquabilique oratione cum dignitate explicantur, quòd fieri maximè solet, cum dictum aliquod, vel factum ex historia proponitur, & narratur, cui succedit Apodosis, in qua partes partibus accommodantur. Talis est illa apud Ciceronem pro Roscio; num. 56.

Quare facile omnes patimur esse quamplurimos accusatores, quod innocēs si accusatus sit, absolui potest, nocens nisi accusatus fuerit, condemnari non potest.

(Deinde) Anseribus cibaria publicè locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut significetur, si fures venerint. At si fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in capitolium venerint, & quia id est suspiciosum, tamen si bestia sint, tamen in eam partem potius peccant, quæ est cautiore. Quòd si luce quoque canes latrent, cum Deos salutatum aliqui venerint, opinor ijs crura suffragantur, quòd acres sint etiam, tum cum suspicio nulla sit (Tandem sequitur redditio satis ampla, & copiosa.)

Simillima est accusatorum ratio. Alij vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt. Alij canes, qui & latrare, & mordere possunt. Cibaria vobis præberi videmus: Vos autem maximè debetis in eos impetum facere, qui merentur. Hoc populo gratissimum est. Deinde, si volentis, etiam tum cum verisimile erit aliquem commisisse, in suspitione, latrare, id quoque concedi potest. Sin autem sic ageris, ut arguas, aliquem patrem occidisse, neque dicere possi-

possitis, aut quare, aut quomodo, at tantummodo sine suspitione larrabitur, crura quidem nemo vobis suffringet, sed si ego vos bene noui, literam illam, cui vos usque eodem inimici estis, ut etiam alias omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium, nisi fortunas vestras accusare possitis.

Et hac de similitudine: dissimilitudo illi opposita sit, cum ea, quae simul comparan-

tur, diuersa esse ostenduntur, ut:

*Soles occideri, & redire possunt,
Nobis idem semel occidit breuis lux,
Nox est perpetua una dormienda.*

Eius tota ratio ex similitudine satis manifeste colligitur: Vfus vero in confutatione similitudinum, potissimum vigere solet.

Finis libri quarti.

DE

AMPLIFICATIONE

LIBER QUINTVS.

AC PRIMVM,

De vitio male Amplificationis.

CAPVT PRIMVM.

Locorum tractationi satis opinor oppositè subiungatur amplificatio, quae ex locorum congerie coalescere, atque innutriti solet.

Dici non potest, quam varij sint in hac parte tenaciorum Rhetorum errores, qui hoc vnum rati decus eloquentiae: si amplificent, neque circumspicere res obseruant, neque modum vllum tenent; sed dum augendi studio prurunt in omnibus, importunissima garrulitate miseris aures obruunt. Haud scio an vllum sit vitium, magis à vera, germanaque eloquentia alienum, quam inepta, & puerilis amplificatio, rerum, & sententiarum inanis, vanoq; strepitu verborum intemperantiùs lasciuies.

Cui enim non pariunt nauscam illae lentae circumductiones, quas postquam cum taedio exorbuerit, oratione permolesta fatigatus, cogens Laconicum illud exclamare: *Nihil est prater vocem.*

Et sunt, qui huiusmodi amplificatores eloquentes putant: Ego cum prudentiae, quae prima pars est eloquentiae, sint expertes, ineptos, & pueriles cenleo, quin arbitror plus ad vim dicendi facere sententiam appositè dictam, quam totam illam redundantiam puerilis ingenij.

Quae est igitur (dices) optima ratio amplificationis? magnum est definire, & multum ad totam dicendi rationem facit.

Siquidem rectam amplificationem *Orationis* differat *animam* eloquentes viri nominarunt, atq; na amplificationem imprimis arbitror in eo differre *magnum casio a non-*

Quomodo

ora- la.

Cs

Nihil tam alienum ab eloquentia quam puerilis amplificatio.